

Walter Samuel Nkanu Onnoghen
Nijerya Yüksek Mahkemesi Başkanı

Sayın Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Başkanı,

Saygıdeğer Mahkeme Üyeleri,

Anayasa Mahkemelerinin veya Yüksek Mahkemelerin Değerli Başkanları,

Bugün burada bulunan katılımcılar veya delegasyonlar ile bir araya gelme fırsatı sundukları için Türkiye'deki meslektaşlarıma tebriklerimi iletmek istiyorum. Bu organizasyona katılıp deneyimlerinizi paylaşmanın ve verilen süre içerisinde etkinliğin konusu çerçevesinde Nijerya yargısı hakkında sizlere bilgi sunmanın çok güzel bir deneyim olacağı kanaatindeyim.

Nijerya 36 eyalet ve bir federal bölgeden oluşan bir federasyondur. Nijerya'da Anayasa Mahkemesi bulunmamaktadır. Burada ele alınan kavramlar bağlamında ise yüksek mahkememiz bulunduğunu belirtmek isterim. Nijerya Yüksek Mahkemesi, 1960 yılının Ekim ayında kurulmuştur. Yüksek Mahkemenin kurulmasından önce temyiz talepleri Batı Afrika Temyiz Mahkemesine yapılmaktaydı. Kraliyet Danışma Meclisine temyiz başvurusunda bulunulmasının ne kadar zor olduğunun farkında olan Nijerya, bu mahkemenin uygulamasından memnun değildi. Bildiğiniz üzere, eski Britanya kolonilerinden olan Nijerya, İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olmuştur. Ulusal Meclis 1960 yılında Yüksek Mahkeme Kanunu kabul etmiştir.

Bu bağlamda, Yüksek Mahkemenin, istinaf mahkemesi kararları üzerindeki yargı yetkisine ilişkin olarak şunları söyleyebiliriz: Federal Devlet Mahkemesi nezdinde bir dava açmanız ve dava sonucunda verilen kararı yeterli bulmamanız halinde, öncelikle Temyiz Mahkemesi sonrasında ise Yüksek Mahkeme nezdinde mahkeme kararını temyiz edebilirsiniz.

Yüksek Mahkeme, çok sınırlı bir alanda ilk yargı yetkisine haizdir. Bu durumlar ise tadil edildiği şekliyle 1999 Anayasası'nın 232 § 1 maddesinde düzenlenmektedir. Anılan madde uyarınca, Yüksek Mahkeme, diğer

mahkemelerden bağımsız olarak, Federasyon ile Eyalet arasında çıkan ihtilaflar veya ihtilafın yasal bir hakkın mevcudiyeti veya kapsamının dayandığı bir husus (hukuki veya olaylara ilişkin) içermesi halinde ve bu ölçüde Eyaletler arasında ortaya çıkan ihtilaflarda ilk yargı yetkisine haizdir. Anılan maddenin ikinci fıkrasında ise birinci fıkrada yer alan yetkilere ilave olarak, cezai konulara ilişkin olmamak kaydıyla Ulusal Meclis kararı ile Yüksek Mahkemeye ilk yargı yetkisinin verilebileceği düzenlenmektedir. Anayasa'nın 233 § 1 maddesinde ise Yüksek Mahkemenin, Nijerya'daki diğer mahkemelerden bağımsız olarak, Temyiz Mahkemesinden gelen temyiz taleplerini inceleme ve karara bağlama yetkisine haiz olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda, Yüksek Mahkemenin, ilk yargı yetkisi bakımından, sadece Federasyon ile eyaletler arasında meydana gelen ya da eyaletlerin kendi arasında meydana gelen ihtilaflarla sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. Ve bu ihtilaflar genellikle mevzuatların anayasaya uygun olup olmadığı hususuna ilişkin olup bazı ihtilaflar ise kanunların anayasaya uygun olmasıyla birlikte ortaya çıkan yasal haklara ilişkin ihtilaflardır.

Daha önce belirttiğim üzere, temel insan hakları bakımından, yasama, yürütme ve yargı erklerimiz mevcuttur. Bu erklerin her biri uygulamada birbirinden bağımsız olmakla birlikte aslında iyi yönetimin devamlılığı için birbirleriyle ilişkilidir. Bu nedenle, Anayasa'nın dördüncü kısmında, temel haklar düzenlenmiştir: yaşam hakkı, insan onuruna saygı hakkı, kişisel özgürlük hakkı, adil yargılanma hakkı, özel ve aile hayatına saygı hakkı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, ifade ve basın özgürlüğü, toplantı ve dernek kurma özgürlüğü, ayrımcılık yasağı, Nijerya'nın herhangi bir yerinde taşınmaz mal edinme ve sahibi olma hakkı.

Bu bağlamda, bu haklardan birinin ihlal edildiği veya ihlal edilmekte olduğu iddiasında bulunan bir kişi, İstinaf Mahkemesinde dava açma hakkına haizdir. Gördüğümüz üzere, davayı inceleyen ve karara bağlayan yargı merci istinaf mahkemesidir. İhlal iddiasında bulunan kişi, Hükümet veya davaya taraf olup karardan memnun olmayan bir kişi, söz konusu kararı Temyiz Mahkemesinde ve son olarak Yüksek Mahkemede temyiz etme hakkına sahiptir. Yüksek Mahkemenin vereceği karar nihai niteliktedir. Bu bağlamda, temel haklara ilişkin konu veya davaların doğrudan Yüksek Mahkemeye taşınması gibi bir hak veya uygulama söz konusu değildir.

Ayrıca, bu anayasal güvencelerden de anlaşıldığı üzere, Anayasanın

kendisinde bu haklara ilişkin kısıtlamalar yer almaktadır. Bu kısıtlamalar, kamu güvenliği, savunma, kamu düzeni, genel ahlak veya kamu sağlığının sağlanması ve hak ve özgürlükler ile başkalarının korunması amaçlarına yönelik olup bu amaçlara Anayasada yer verilmektedir.

Hatırlayacağınız üzere, Nijerya askeri müdahaleler tarihini gözden geçirmiştir. Bu süreçte, bazı durumlarda anayasaya uygun olmayan kanunlar uygulanmaktaydı. Yargı, bu kanunların anayasaya aykırı olduğunu tespit etmişti. 1999 tarihi itibarıyla bu demokrasi anlayışına sahibiz. Ancak, hâlihazırda da ülkenin kuzey doğu bölgesinde terör örgütünün neden olduğu sorunlarla uğraşmaktayız. Bu bağlamda, Hükümetin, güvenlik güçlerinin eylemleri ve hatta ordunun Boko Haram isyanı nedeniyle ülkenin kuzey doğusunda uyguladığı baskı sonucu meydana gelen hak ihlali iddiaları hakkında soruşturmalar yürüten Temel Haklar Komisyonu kurulmuştur.

Yürütme ile olan ilişki ise Yüksek Mahkeme veya ülkedeki diğer mahkemelerin verdiği kararların icra edilmesinde ortaya çıkmaktadır. Herkesin de söylediği gibi burada da sınırlandırmalar mevcuttur. Zira kanunlara ve emirlere genel ve makul surette uygun olan yargı kararlarının icrasından sorumlu ayrı bir birim veya kurum bulunmamaktadır.

Son olarak, gayrimeşru çocukların meşru hakları hakkında yorum yapmak istiyorum. Afrika'ya, Afrika hukukuna, Afrika gelenek ve göreneklerine ve Afrika halkına göre, babanın çocuğu tanınması kaydıyla hiçbir çocuk gayrimeşru değildir. Hal böyle iken, bu çocuk, meşru olarak doğmuş bir çocuğun sahip olabileceği tüm haklara sahiptir. Bu da, teamül hukukunda Afrikalı çocukların –evlilik dışı olup olmadıklarına bakılmaksızın– eşit korumaya sahip olduğu anlamına gelir. Bu bağlamda, kabul edilen kanunlar ile gelenek, görenek ve insanların geleneksel teamülleri arasında bir çatışma söz konusudur. Ve, yargı da, ilgili taraflar açısından adaletin sağlanması için bu kanunlar ile teamüller arasında uzlaşma sağlayacak bir sistem geliştirmiştir.

Bir kez daha şahsıma sunulan bu fırsat için teşekkür ederim. Çok güzel bir deneyimdi.

Çok teşekkür ederim.